

Prepoved podaritve zarodka za znanstvene namene na podlagi *in vitro* oploditve

Dejansko stanje: V letu 2002 se je pritožnica poslužila postopka *in vitro* oploditve, skupaj s svojim tedanjim partnerjem v centru za medicinsko oploditev (v nadaljevanju: center). Pet zarodkov iz te oploditve je bilo zamrznjenih, toda pritožničin partner je umrl, še preden naj bi se opravila njihova implantacija. Pritožnica se je prav tako odpovedala vzgojitvi zarodka in se odločila, da bo zarodke podarila v znanstvene namene za zdravljenje težko ozdravljivih bolezni. Neuspešno je ustno naslovila več zahtev, da se zarodki uporabijo v centru za te namene. V pismu z dne 14. 12. 2011 je zahtevala od direktorja centra, da ji omogoči razpolaganje s petimi zamrznjenimi zarodki za raziskave razvoja zarodnih celic. Direktor je zavrnil zahteve z razlogom, da je ta vrsta raziskav v Italiji prepovedana in kazensko sankcionirana na podlagi 13. člena Zakona št. 40 z dne 19. 2. 2004 (zakon). Zarodki so sedaj shranjeni v zamrznitveni banki v centru.

Pravo:

I. 8. člen Konvencije

a) Uporaba prava: Sodišče je bilo prvič doslej pozvano, da se izjavi glede vprašanja, ali „pravica do spoštovanja zasebnega življenja“, zagotovljena z 8. členom Konvencije, vključuje pravico, ki jo uveljavlja pritožnica, namreč pravico razpolagati z zarodki, ki izvirajo iz *in vitro* oploditve, v znanstvene namene. Predmet spora, ki se nanaša na omejitev pravice pritožnice, da se svobodno odloči glede usode svojih zarodkov, predstavlja pravico, ki izhaja le iz „pravice do zasebnega življenja“. V zadevah, kjer se postavlja specifično vprašanje ohranitve zarodkov, ki izhajajo iz oploditve z medicinsko pomočjo, se je Sodišče sklicevalo na svobodno izbiro strank. Italijanski pravni red pripisuje prav tako določeno težo svobodni izbire strank do razpolaganja na podlagi *in vitro* oploditve, ki se nanaša na usodo zarodkov, ki niso namenjeni implantaciji. Sodišče je moralo prav tako upoštevati povezavo med osebo, ki se je zatekla k *in vitro* oploditvi, in spočetimi zarodki, ki vsebujejo genetsko nasledstvo osebe, in predstavljajo zato njen konstitutivni del in njeno biološko identiteto. Možnost, da pritožnica premišljeno in zavestno opravi izbiro, ki se nanaša na ohranitev njenih zarodkov, se dotika intimne sfere njenega življenja in zato izhaja iz njene pravice do samoodločitve. 8. člen Konvencije je torej treba uporabiti v konkretni zadevi upoštevaje pravico do spoštovanja zasebnega življenja.

b) Temelj: Zakonska prepoved daritve v znanstvene namene predstavlja poseg v pravico pritožnice do zasebnega življenja. V času, ko se je slednja zatekla k oploditvi *in vitro*, vprašanje podaritve ni bilo urejeno. Do uveljavitve spornega zakona ni bilo v nobenem primeru prepovedano podariti zarodke v znanstvene namene. Sodišče ugotavlja, da je „varstvo pričakovanega življenja, katerega nosilec je zarodek“ lahko povezano z varstvom morale in pravic in svoboščin drugih. Vendarle pa to vprašanje ni bilo predmet kakšne sodbe Sodišča glede presoje ali beseda „drugi“ vključuje človeški zarodek na način, kot ga razume Vlada, namreč, da je v italijanskem pravnem redu človeški zarodek razumljen kot subjekt pravice, ki uživa dolžno spoštovanje do človeškega dostojanstva. Ni nepomembno, da pravica podariti zarodke v znanstvene namene ne predstavlja trdnega jedra varovanih pravic na podlagi 8. člena Konvencije, ne upoštevajoč pri tem pomemben zorni kot obstoja in identitete zainteresiranega. Posledično in upoštevajoč objavljena načela judikature Sodišča je treba priznati toženi državi široko polje proste presoje. Še več, vprašanje daritve zarodkov, ki niso namenjeni implantaciji, odpira občutljiva vprašanja morale in etike. V Evropi o tem ne obstaja soglasje, in sicer določene države dovoljujejo raziskave celic človeških zarodkov, druge to izrecno prepovedujejo, tretje priznavajo takšne raziskave le pod določenimi strogimi pogoji, na primer v primerih, ko je treba zavarovati zdravje zarodka in če se uporabijo zarodne celice, ki so uvožene iz tujine. Mednarodni instrumenti potrjujejo, da nacionalne oblasti uživajo široko polje proste presoje pri sprejemanju restriktivne zakonodaje, ko se obravnava uničenje človeških zarodkov. Postavljene meje na evropskem nivoju bolj merijo na zaviranje prekoračitev na tem področju. Raziskava nacionalnega zakona, ki je predmet spora, kaže na pomembno razpravo, ki upošteva različna mnenja in znanstvena ter etična vprašanja. To zadnje je bilo predmet več referendumov, ki pa niso dosegli potrebnega kvoruma. Prav tako proučevanje spornega zakona pokaže, da je zakonodajalec upošteval več različnih interesov, predvsem tega, da država varuje zarodek in tudi interes oseb, da uveljavijo pravico do osebne odločitve, da podarijo svoje zarodke v raziskovalne namene.

Pritožnica zatrjuje, da je italijanska zakonodaja, ki se nanaša na oploditev z medicinsko pomočjo, neusklajena, kar kaže na nesorazmerno naravo posega, ki je predmet pritožbe. Sodišče pa ni dolžno

analizirati *in abstracto* usklajenosti italijanske zakonodaje, ki je predmet spora. Zaradi doslednosti pri zagotavljanju ciljev presoje, se morajo zatrjevana nasprotja nanašati na predmet pritožbe, ki jo je pritožnica vložila na Sodišče, namreč tako, kar zadeva omejitve njene pravice do samoopredelitve, kot tudi do pravice izbire, da obdrži svoje zarodke. Kar zadeva v Italiji opravljene raziskave celic, ki izhajajo iz uvoženih zarodkov, ki so bili uničeni v tujini, in ko je pravica pritožnice, da se odloči o usodi svojih zarodkov, povezana z njeno željo, da prispeva k znanstvenim raziskavam, ni mogoče ugotoviti kakšne okoliščine, ki bi jo direktno prizadevale. Za nameček, zarodne celice, uporabljene v italijanskih laboratorijih v znanstvene namene, niso nikoli proizvedene na podlagi zahteve italijanskih oblasti. Prav tako se namerno in načrtovano uničenje človeških zarodkov ne bi smelo izenačevati z uporabo zarodnih celic, ki izhajajo iz človeških zarodkov, ki so bili že pred tem uničeni. Zatrjevane neusklajenosti zakonodaje zato nimajo narave direktnega posega v pravico pritožnice. Končno, izbira darovati zarodke v znanstvene namene je izključno pritožničina, njen partner je bil tedaj že mrtev. Nobena okoliščina pa tudi ne izkazuje, da bi v času oploditve izbral enako možnosti kot pritožnica. Sicer ta okoliščina v notranjem pravu niti ni bila urejena. Prav tako Vlada ni prekoračila polja široke proste presoje in je bila sporna prepoved v demokratični družbi dopustna.

Zaključek: ni kršitve (šestnajst glasov proti enemu)

II. 1. člen Prvega protokola: Kar zadeva uporabo tega člena na ugotovljena pravno pomembna dejstva, so imele stranke diametralno nasprotna stališča v zvezi s položajem človeškega zarodka *in vitro*. Vendarle pa se ni bilo treba ukvarjati z občutljivim in kontroverznim vprašanjem glede začetka človeškega življenja in zato drugi člen Konvencije ni bil predmet zadeve.

Kar zadeva 1. člen Prvega protokola se ne uporabi v tem primeru. Upoštevajoč ekonomski in dedni zorni kot, ki se navezuje na ta člen, se človeških zarodkov ne more zožiti na pojem „premoženje“ v smislu tega določila. Ta del pritožbe je zato zavrnjen kot nezdružljiv z *ratione materiae*.

Zaključek: pritožba v tem delu nedopustna (soglasno)